

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ – ΤΜΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών****"Ψηφιακός Πολιτισμός, Έξυπνες Πόλεις, IoT και Προηγμένες Ψηφιακές Τεχνολογίες"****Μεταπτυχιακή Διατριβή**

Τίτλος Διατριβής	«Από ξύλο ... Ήχος» “Sound out of wood” https://www.youtube.com/watch?v=XKz9Q9wKhqU&feature=youtu.be
Όνοματεπώνυμο Φοιτητή	Μιχαέλα Τζιράκη
Πατρώνυμο	Εμμανουήλ
Αριθμός Μητρώου	ΨΠΟΛ 20079
Επιβλέπων	Ιωάννης Κοτσώνης, Διδάσκων ΠΜΣ

Ημερομηνία Παράδοσης **ΙΟΥΝΙΟΣ 2024**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Ιωάννης Κοτσώνη
Διδάσκων ΠΜΣ

Αλίκη Κακουλίδου
Διδάσκουσα ΠΜΣ

Βέργαδος Δημήτριος
Καθηγητής

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4
Η ιστορία του Ντοκιμαντέρ	6
Η διαμόρφωση του ψηφιακού πολιτισμού & το ντοκιμαντέρ.....	7
Το ντοκιμαντέρ στο σήμερα	8
Βασικές Αρχές της προφορικής ιστορίας	10
Ορισμός	10
Η αξία της προφορικής ιστορίας.....	10
Χαρακτηριστικά γνωρίσματα	10
Κατευθυντήριες Αρχές	10
Εύρεση θεματολογίας.....	11
Εύρεση Αφηγητή.....	13
Προετοιμασία συνέντευξης και το μετέπειτα στάδιο.....	13
Η δημιουργία του Ντοκιμαντέρ «Από ξύλο... Ήχος»	15
Εισαγωγή	15
Επιλογή θέματος	15
Μεθοδολογία.....	16
Συμπεράσματα.....	18
Βιβλιογραφία – Πηγές	19
Παράρτημα.....	21
Ερωτηματολόγιο συνέντευξης ντοκιμαντέρ	21

Περίληψη

Το ντοκιμαντέρ «Από ήχο...ξύλο» περιγράφει την κατασκευή της κρητικής λύρας, ενός ελληνικού, παραδοσιακού, κρητικού οργάνου από έναν διδάσκαλο μουσικής και λυράρη, καθώς και από ένα κατασκευαστή μουσικών οργάνων βάσει ενός ερωτηματολογίου. Στόχος του ντοκιμαντέρ είναι η ανάδειξη της σημασίας του πολιτισμού καθώς και του τρόπου που έχει η τεχνολογία να διαδώσει και να διασώσει την παράδοση ενός τόπου σε παγκόσμιο επίπεδο.

Abstract

The documentary “Sound out of wood” describes the construction of the lyra, a Greek, traditional, Cretan musical instrument. Main speakers are a music teacher and lyra player and an instrument maker, giving answers based on a questionnaire. The goal of this documentary is to bring out the importance of civilization as well as the way which technology uses to spread and save the tradition of a place worldwide.

Εισαγωγή

Η τεχνολογία στη σημερινή εποχή είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς μας. Πολλοί τομείς όπως η επιστήμη οι τέχνες και τα γράμματα έχουν επηρεαστεί άλλοτε με θετικό και άλλοτε με αρνητικό πρόσημο από την εξέλιξη της. Ο πολιτισμός δεν θα μπορούσε να λείπει από αυτό το πάζλ γι' αυτό και σήμερα μιλάμε για τον λεγόμενο «ψηφιακό πολιτισμό». Με την πάροδο του χρόνου η αγωγή του πολιτισμού στον ψηφιακό κόσμο γίνεται ολοένα και πιο αναγκαία. Η έννοια «ψηφιακός πολιτισμός» συμπεριλαμβάνει και πρακτικές που αναδεικνύουν, καταγράφουν και διατηρούν την πολιτισμική κληρονομιά ενός τόπου με τη χρήση τεχνολογικών μέσων. Τα ντοκιμαντέρ αποτελούν μία μέθοδο ψηφιακής καταγραφής που στόχο έχει την ανάδειξη ενός θέματος με τη βοήθεια των οπτικοακουστικών μέσων.

Επιπλέον η τεχνολογία παίζει σπουδαίο ρόλο στην διάδοση του πολιτισμού. Οποιοσδήποτε χρήστης, σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου έχει τη δυνατότητα μέσω ηλεκτρονικών συσκευών να αναζητήσει πληροφορίες, να προβάλλει οπτικό υλικό ή και να πλοηγηθεί ψηφιακά σε μουσεία χωρίς να βρίσκεται εκεί με φυσική παρουσία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το μουσείο του Λούβρου του οποίου η ψηφιοποίηση του έχει δώσει ευκαιρία να το επισκεφτούν άτομα χωρίς τη φυσική τους παρουσία μέσω του κινητού ή του υπολογιστή τους.¹

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί ένα ντοκιμαντέρ με τίτλο «Από ξύλο...ήχος» το οποίο περιγράφει πώς κατασκευάζεται η λύρα βάσει ενός ερωτηματολογίου που οι συνεντευξιαζόμενοι απαντούν αντίστοιχα ανάλογα την ιδιότητα και τα βιώματά τους.

Βασικός στόχος της δημιουργίας ενός τέτοιου ντοκιμαντέρ είναι να καταγράψει τον τρόπο κατασκευής αυτού του μουσικού οργάνου το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του Κρητικού πολιτισμού ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο την ψηφιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς της Κρήτης. Αξίζει να υπογραμμίσουμε την δυνατότητα που δίνει η δημιουργία ενός ντοκιμαντέρ να αναδείξει ανθρώπους ή ιστορίες που πιθανότατα δεν θα μπορούσαν να αναδειχθούν με άλλον τρόπο σε παγκόσμιο επίπεδο.

¹ <https://www.lifo.gr/now/entertainment/loybro-anoigei-dorean-gia-psifiakoys-episkeptes-oli-i-syllogi-online>, (5/5/2024).

Η ιστορία του Ντοκιμαντέρ²

Το ντοκιμαντέρ αποτελεί μία μορφή κινηματογραφικής ταινίας αφιερωμένης στην μελέτη ενός ιστορικού, πολιτικού, καλλιτεχνικού ή άλλου φαινομένου, πάντα με βάση πραγματικά και αποδεδειγμένα στοιχεία. Τον όρο ντοκιμαντέρ εισήγαγε ο Τζον Γκρίερσον με σκοπό να περιγράψει την ταινία του Ρόμπερτ Φλάχερτι *Moana* (1926). Συγκεκριμένα παρέθεσε τον εξής ορισμό: *μία καλλιτεχνική αναπαράσταση της πραγματικότητας*. Παρόλα αυτά, ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα, μπορεί κανείς να εντοπίσει ταινίες που ανταποκρίνονται σε αυτό το είδος. Ετυμολογικά, το ντοκιμαντέρ προκύπτει από το ρήμα *document*, δηλαδή «καταγράφω», καθώς στόχος του είναι η καταγραφή και η αποτύπωση της πραγματικότητας, δημιουργώντας έτσι ένα είδος ιστορικού αρχείου.

Το ντοκιμαντέρ, το οποίο ονομάζεται επίσης ταινία τεκμηρίωσης, είναι στην ουσία η έρευνα που μπορεί να κάνει κάποιος αναφορικά με ένα θέμα, το οποίο και καταγράφει σε φιλμ ή κάποιο άλλο ψηφιακό μέσο. Εφόσον λοιπόν το θέμα μπορεί να είναι κυριολεκτικά οτιδήποτε, το ίδιο ισχύει και για τον χαρακτήρα του ντοκιμαντέρ. Μπορούμε για παράδειγμα να συναντήσουμε ένα ντοκιμαντέρ με εκπαιδευτικό - παιδαγωγικό χαρακτήρα, που θα αφορά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και θα στοχεύει στο να εκπαιδεύσει τους θεατές του σχετικά με τον πόλεμο. Με τον ίδιο τρόπο υπάρχουν ντοκιμαντέρ με χαρακτήρα πολιτισμικό, ηθικοπλαστικό, εθνογραφικό, επιστημονικό, κοινωνικό, ιστορικό ή και πολιτικό. Ένα ντοκιμαντέρ μπορεί επίσης να έχει εξειδίκευση πάνω σε μία δραστηριότητα, όπως ένα άθλημα ή την μουσική. Πάντα ο χαρακτήρας επηρεάζει όπως είναι φυσικό και το ακροατήριο - στόχο.

Σχετικά με τον χρόνο του ντοκιμαντέρ, μπορεί να αφορά οποιαδήποτε από τις τρεις χρονικές βαθμίδες: παρόν, παρελθόν ή μέλλον. Τα ντοκιμαντέρ που αφορούν το μέλλον, σημειώνουν μάλιστα μεγάλη αύξηση σήμερα. Υπάρχει μεγάλη γκάμα καθώς υπάρχει πληθώρα θεμάτων που αφορούν τον σημερινό άνθρωπο, όπως η οικονομία, ο πόλεμος, η περιβαλλοντική κρίση, το AIDS, τα δικαιώματα της LGBTQ κοινότητας, ο ολοένα και αυξανόμενος φασισμός στην πολιτική, η βία απέναντι στις γυναίκες αλλά και απλές ιστορίες του καθημερινού ανθρώπου. Το ερώτημα όμως που προκύπτει είναι εάν αυτές οι ταινίες είναι πράγματι ντοκιμαντέρ και το πώς τις αξιολογούμε.

Αυτό που πρέπει να κατανοήσουμε για το είδος του ντοκιμαντέρ, είναι ότι είναι ταυτισμένο με το σινεμά. Μάλιστα, πρώτοι ντοκιμαντερίστες στην ιστορία μπορούν να θεωρηθούν οι αδελφοί Λιμιέρ, οι δημιουργοί του κινηματογράφου, με την καταγραφή της εικόνας του τρένου που μπαίνει στο σταθμό, μιας εικόνας καθημερινής της εποχής εκείνης.

Το 1922, κυκλοφορεί η πρώτη μεγάλου μήκους ταινία ντοκιμαντέρ από τον Φλάχερτι, με τίτλο *Ο Ναυόκ του Βορρά*, με χαρακτήρα εθνολογικό. Εδώ ο δημιουργός είχε «στήσει» τους χαρακτήρες, φτιάχνοντας το πρώτο δραματοποιημένο ντοκιμαντέρ (docudrama), απατώντας έτσι στο ερώτημα που ήδη υπήρχε, για το τι είναι πραγματικό και τι όχι σε ένα ντοκιμαντέρ.

Μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου το ντοκιμαντέρ αλλάζει μορφή από κάθε άποψη. Η τεχνολογία, η δημοσιογραφία, η τηλεόραση και η ανθρωπολογία αποτελούν τις κύριες αιτίες σε αυτή την αλλαγή.³

Το ντοκιμαντέρ *The Camera that changed the world* καθώς και η εξήγηση των Ellis & McLane δηλώνουν τη νέα μορφή του ντοκιμαντέρ με τα δύο κύρια ρεύματα να είναι το σινεμά ντιρέκτ

² <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CF%84%CE%BF%CE%BA%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AD%CF%81>, (5/5/2024).

³ Σκοπετέας Ιωάννης, Επιμέλεια Διδακτικό Υλικό του Ειδικού Θεματικού Προγράμματος (ΕΘΠ) «ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟΣ ΕΓΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ (AUDIOVISUAL LITERACY AND LOCAL SOCIETIES)» Πανεπιστήμιο Αιγαίου

και το σινεμά βεριτέ. Το σινεμά ντιρέκτ ή αλλιώς ο άμεσος κινηματογράφος» ο οποίος συνίσταται στην απευθείας σύλληψη, με τη βοήθεια ελαφρού εξοπλισμού δημιουργήθηκε λόγω της ανάγκης των εικονοληπτών (κάμερα μεν) να κινηματογραφούν έξω σε φυσικούς χώρους κατευθείαν χωρίς να χρειάζονται να ξαναστήνουν. Οι πρώτοι που έκαναν αυτές τις αλλαγές και εισήγαγαν αυτό του είδους σινεμά ήταν αρχικά στην Αμερική ο Robert Drew, ο Richard Leacock και Donn Alan Pennebaker οι οποίοι τα χρόνια πριν το 1959 είχαν ήδη αρχίσει να κινηματογραφούν χρησιμοποιώντας ελαφριές κάμερες στο χέρι που όμως δεν έγραφαν σύγχρονο ήχο. Η πρώτη ταινία που έκαναν με ολοκληρωμένη αυτή την τεχνική ήταν το Primary (Πρώτος Γύρος, 1960). Στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε σε ντοκιμαντέρ που έκαναν για την τηλεόραση.⁴

Η διαμόρφωση του ψηφιακού πολιτισμού & το ντοκιμαντέρ

Η ταχύτερη και ολοένα αυξανόμενη ανάπτυξη της τεχνολογίας πληροφορικής και επικοινωνίας αποτελεί σοβαρό κριτήριο για την αλλαγή στον τρόπο που επικοινωνεί πλέον η ανθρωπότητα. Πρόσφατα, με την πανδημία του COVID19 έγινε αντιληπτό ότι μόνο μέσω της τεχνολογίας οι ρυθμοί ζωής και εργασίας συνεχίστηκαν με πολλαπλούς τρόπους και ευρηματικότητα. Είτε αυτό σχετιζόταν με την εξ αποστάσεως εργασία ή τον πολιτισμό, η τεχνολογία συνέβαλε στην ομαλή, όσο το δυνατόν γινόταν, λειτουργία της κοινωνίας γενικότερα. Τα ψηφιακά μέσα απέδειξαν ότι μπορούν να έχουν τη μορφή οποιασδήποτε συσκευής μπορεί κανείς να φανταστεί ώστε οι πληροφορίες να μοιραστούν και να ακουστούν, τα λεγόμενα εναλλακτικά μοντέλα πολιτιστικής παραγωγής.

Σε θεσμικό επίπεδο, στην Ε.Ε., η πολιτιστική κληρονομιά καθιερώθηκε για πρώτη φορά ως βασική πηγή για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, το 2014, στο κείμενο συμπερασμάτων του Συμβουλίου Υπουργών Πολιτισμού, όπου η Ελλάδα είχε την προεδρία. Το εν λόγω κείμενο αποτελεί βασικό άξονα της Ανακοίνωσης με τίτλο: «Προς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης», που βρίσκεται στην οικεία Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το έτος 2015 και στο Σχέδιο εργασίας για τον Πολιτισμό για τα έτη 2015 έως 2018. Πιο συγκεκριμένα, ο ψηφιακός μετασχηματισμός και η σύνδεση μέσω διαδικτύου δημιουργούν καινοτόμες μορφές συμμετοχής, νέες θέσεις απασχόλησης και πηγές εισοδήματος. Καταργούν τις αποστάσεις, αμβλύνουν τις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές ανισότητες. Το Internet γεννά νέες μεθόδους επικοινωνίας, έκφρασης και ενημέρωσης, με τρόπο αμφίπλευρο, διαδραστικό και βαθιά συμμετοχικό, δηλαδή άμεσα δημοκρατικό. Στο ψηφιακό περιβάλλον και το διαδίκτυο, κάθε πολίτης μπορεί αυτόβουλα και ακώλυτα να δρα, να αλληλεπιδρά, να συμμετέχει στα κοινά, να επιχειρεί και να δημιουργεί σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσα από τη χρήση μιας γλώσσας την οποία αντιλαμβάνονται και κατανοούν όλοι.⁵

Το ντοκιμαντέρ σαν αντικείμενο ενδιαφέροντος μπορεί να συμβάλει στην διάδοση και διάσωση της Ιστορίας και του πολιτισμού γενικότερα ανάλογα με το πεδίο του (ιστορικό, εθνογραφικό, κοινωνικό ή πολιτιστικό ντοκιμαντέρ). «Η τέχνη και ο πολιτισμός μέσα από την διείσδυση των ΤΠΕ στον χώρο τους έχουν μετεξελιχθεί σε ηλεκτρονική τέχνη και ηλεκτρονικό πολιτισμό (e-art & e-culture). Καθώς οι ΤΠΕ και το Ίντερνετ αναπτύχθηκαν από την δεκαετία του 60 και εντεύθεν, η τέχνη και ο πολιτισμός ανακάλυψαν όχι μόνο ένα νέο πεδίο για την καλλιτεχνική δημιουργία (σαν ένα ψηφιακό χαρτί, ψηφιακό μάρμαρο, ή ψηφιακό καμβά), όχι μόνο ένα πολύ ισχυρό εργαλείο για την ανάπτυξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας (σαν ένα ψηφιακό σκαρπέλο, ηλεκτρονικό πινέλο ή ιδεατή πένα γραφής), αλλά και ένα πολύ ισχυρό μέσο για την προβολή της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής

⁴ <https://kersanidis.wordpress.com/2006/05/19/nur/> ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΜΜΕ – ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΠΘ – 19 Μαΐου 2006, Αντόνιο Γκράμσι

⁵ «Ψηφιακός πολιτισμός και μέλλον», *Η καθημερινή*, στο <https://www.kathimerini.gr/society/915293/psifiakos-politismos-kai-mellon/> (5/5/2024).

Το ντοκιμαντέρ στο σήμερα

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και η άμεση πρόσβαση σε αυτή έχει βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό τη δημιουργία ολοένα και περισσότερων καλλιτεχνικών επιτευγμάτων.

Πιο συγκεκριμένα η δυνατότητα πρόσβασης σε κάποιο κινητό ή και σε κάποια φωτογραφική μηχανή που παλαιότερα φάνταζε άπιαστο όνειρο, έχει γίνει πολύ ευκολότερη. Για παράδειγμα πριν τις ψηφιακές μηχανές η απαθανάτιση στιγμών ήταν ένα πολύ δύσκολο αλλά και ακριβό χόμπι καθώς χρειαζόταν η χρήση σκοτεινού θαλάμου ώστε να «εμφανιστεί» όπως λέγαμε το φιλμ. Το ίδιο ίσχυε και για την παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού όπως το ντοκιμαντέρ. Σήμερα όμως η τεχνολογική εξέλιξη έχει αλλάξει τα πάντα. Η απόκτηση κάποιου ψηφιακού μηχανήματος είτε κινητού είτε φωτογραφικής μηχανής είτε υπολογιστή δεν είναι τόσο δύσκολη καθώς πλέον ελάχιστοι είναι οι άνθρωποι που δεν διαθέτουν κάτι από τα προαναφερθέντα.

Το ντοκιμαντέρ αποτελεί ένα είδος κινηματογράφησης που σίγουρα το πρώτο πράγμα που χρειάζεται για την δημιουργία του είναι η χρήση κάμερας. Με την εξέλιξη της τεχνολογίας τα σύγχρονα κινητά διαθέτουν κάμερες υψηλής ευκρίνειας που σε κάποιες περιπτώσεις μπορούν άνετα να ανταγωνιστούν με εκείνες των επαγγελματικών μηχανών. Επομένως έχοντας το βασικό εργαλείο, αυτό που απομένει είναι η φαντασία και η δημιουργία.

Σίγουρα το ντοκιμαντέρ δεν είναι κάτι απλό που μπορεί ο καθένας να κάνει καθώς χρειάζεται να έχει γνώσεις όχι μόνο του τεχνικού εξοπλισμού αλλά και του θέματος που επιλέγει να θίξει σε αυτό. Το θέμα είναι ότι στη σημερινή εποχή που η γνώση πια είναι παντού και προσβάσιμη από όλους, μπορεί εύκολα κάποιος να μάθει και να εκπαιδευτεί σε ότι κρίνεται χρήσιμο ώστε να είναι σε θέση να δημιουργήσει αλλά και να εκφράσει την άποψη του μέσω του ντοκιμαντέρ. Σίγουρα οι σχολές και τα πτυχία που σχετίζονται με τον κινηματογράφο, το ντοκιμαντέρ και γενικότερα τον οπτικοακουστικό κόσμο δεν χάνουν την αξία τους, ούτε θα υποτιμηθούν ποτέ απλώς δεν είναι απόλυτα απαραίτητο να έχει ολοκληρώσει κάποιος τέτοιου είδους σπουδές ώστε να δημιουργήσει ένα ντοκιμαντέρ.

Εκτός από την άμεση πρόσβαση σε ψηφιακά μέσα που όπως προαναφέρθηκε είναι απαραίτητα για την δημιουργία ντοκιμαντέρ, η νέα ψηφιακή συνθήκη έχει επηρεάσει και τον τρόπο που μπορεί κάποιος να κάνει γνωστό το καλλιτεχνικό του δημιούργημα στον υπόλοιπο κόσμο. Τα social media ή αλλιώς κοινωνικά μέσα, όπως facebook, instagram, tik tok, youtube κλπ αποτελούν κάποιες από τις πλατφόρμες που έχουν εκτοξευτεί τα τελευταία χρόνια και με πολύ ευκολία οποιοσδήποτε και χωρίς κόστος μπορεί να προβάλλει το έργο του και να διαδοθεί σε κλάσματα του δευτερολεπτού, πέρα από τον κοινωνικό κύκλο του δημιουργού.

Επιπρόσθετα, στο Youtube, την πλέον αναγνωρισμένη πλατφόρμα οπτικοακουστικού υλικού, βρίσκονται δημοσιευμένα εκατομμύρια ντοκιμαντέρ, κάθε είδους, σκηνοθετημένα από ανθρώπους χωρίς ακαδημαϊκές γνώσεις, με μοναδικό εργαλείο ένα απλό κινητό. Αυτή η άμεση πρόσβαση στα ψηφιακά μέσα, ο σχετικά γρήγορος και εύκολος τρόπος δημιουργίας ντοκιμαντέρ αλλά και η

⁶ Δρ Αθανάσιος Σ. Δρίγκας, στο «Ηλεκτρονικός- ψηφιακός πολιτισμός (e-CULTURE)», www.demokritos.gr (5/5/2024).

δυνατότητα που δίνουν οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης για προώθηση, έχουν σαν αποτέλεσμα την άνθιση του ψηφιακού πολιτισμού.

Ένα από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα που προβάλλονται στα ψηφιακά μέσα και συγκεκριμένα στα ντοκιμαντέρ, είναι η παράδοση και ο πολιτισμός. Μουσική, χοροί, φορεσιές, φαγητά, ήθη και έθιμα, τραγούδια, μοιρολόγια, μουσικά όργανα του εκάστοτε λαού, είναι κάποια ενδεικτικά θέματα που έχουν αναδειχθεί έως τώρα μέσω των ντοκιμαντέρ. Η εκπομπή «Ελλήνων δρώμενα» στην ΕΡΤ3 δημιουργεί αμιγώς πολιτισμικό περιεχόμενο, αφιερωμένο σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Έτσι από κάθε μεριά της γης μπορεί κάποιος να τα παρακολουθήσει και να μάθει για το πολιτισμό της χώρας. Η δυνατότητα αυτή, που έχει προσφέρει η ψηφιακή εποχή, προσθέτει ακόμα ένα λιθαράκι στη ανάπτυξη του ψηφιακού πολιτισμού.

Βασικές Αρχές της προφορικής ιστορίας

Ορισμός⁷

Η προφορική ιστορία αφορά τη διαδικασία της συνέντευξης αλλά και τα προϊόντα τα οποία προκύπτουν από αυτήν, όπως ο ήχος και το βίντεο. Στοχεύοντας στη συγκέντρωση και εν συνεχεία στη διατήρηση σημαντικών πληροφοριών του παρελθόντος, οι λεγόμενοι «προφορικοί ιστορικοί» συλλέγουν και καταγράφουν συνεντεύξεις αφιερωμένες σε ιστορίες ζωής του συνεντευξιαζόμενου, ή σε συνεντεύξεις για ένα συγκεκριμένο θέμα της επικαιρότητας, πάνω στο οποίο ο αφηγητής έχει κάποια ιστορική γνώση. Μετά την ολοκλήρωση της συνέντευξης, και την ενδεχόμενη ένταξή της σε κάποιο αρχείο, είναι δυνατή η χρήση του υλικού και για άλλους σκοπούς, φυσικά με την άδεια των εμπλεκόμενων.

Η αξία της προφορικής ιστορίας⁸

Αναφορικά με την αξία μιας προφορικής ιστορίας (συνέντευξης), γίνεται αντιληπτό ότι η εμπειρία ενός ανθρώπου, μεταφέρεται με τον τρόπο αυτό σε ένα μεγαλύτερο κοινωνικό - ιστορικό πλαίσιο. Η συνέντευξη τεκμηριώνει παλαιότερα γεγονότα και βοηθάει στην διαμόρφωση της ιστορίας. Αξίζει να θυμόμαστε ότι καθώς η προφορική ιστορία βασίζεται στη μνήμη, αφορά αναμνήσεις ενός προσώπου και μιας ιστορίας τα οποία έχουν μεταβληθεί.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα⁹

Αυτό που χαρακτηρίζει μία προφορική ιστορία, είναι μία δυναμική και άκρως συνεργατική σχέση ερευνητή και αφηγητή. Η αλληλεπίδραση μεταξύ τους απαρτίζεται από μελετημένα και προετοιμασμένα ερωτήματα, οι απαντήσεις των οποίων σχηματίζουν τη συνέντευξη. Όσο κι αν η διαδικασία μεταβάλλεται συνεχώς ανάλογα με αυτά που μοιράζεται ο αφηγητής, έχει από πίσω της πολύ σχεδιασμό και συνεννόηση μεταξύ των δύο μελών.

Κατευθυντήριες Αρχές¹⁰

Η κάθε προφορική ιστορία, αποτελείται από διάφορα στάδια: η συνέντευξη, η αποθήκευση, η χρήση και η πρόσβαση. Ένα σημείο στο οποίο ο ερευνητής οφείλει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός, είναι η δέσμευση του σε μια δεοντολογική διαδικασία, με απόλυτο σεβασμό στις διαφορετικές πολιτιστικές αξίες, τρόπους σκέψης και αντιλήψεις του συνεντευξιαζόμενου.

Η κάθε συνέντευξη οφείλει να διέπεται από διαφάνεια, συνεχή συμμετοχή, συγκατάθεση αλλά και δέσμευση όλων των πλευρών. Οι άξονες αυτοί θα πρέπει να είναι σε πρώτο πλάνο, από την πρώτη κιόλας επαφή όλων των ενδιαφερόμενων προσώπων μέχρι και τη τελική μορφή της

⁷ Εγχειρίδιο «Σύνδεσμος Προφορικής Ιστορίας» από το www.istorima.org, σ. 10.

⁸ Οπ.π., σ. 11.

⁹ Οπ.π., σ.11.

¹⁰ Οπ.π.,

συνέντευξης, των τελικών δηλαδή προϊόντων που θα προκύψουν. Απαραίτητη είναι επίσης, μία κάποια ευαισθησία σε ενδεχόμενες διαφορές μεταξύ των δύο προσώπων, σχετικά με τα ενδιαφέροντά τους και τις προσδοκίες τους. Αυτές είναι οι δυναμικές που καθορίζουν τη διαδικασία μιας προφορικής ιστορίας μαζί με την σωστή επιλογή του αφηγητή, των κατάλληλων ερωτήσεων αλλά και των προσωπικών σχέσεων και της ερμηνείας των δεδομένων που συλλέγονται.

Μια άλλη πλευρά της προφορικής συνέντευξης στην οποία πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη βάση, είναι η προστασία τόσο του αφηγητή όσο και του ερευνητή, ειδικά όταν έχουμε να κάνουμε με άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες κοινότητες. Για να επιτευχθεί αυτό, ορισμένες γραμμές έρευνας ή και η δημόσια πρόσβαση στην πλήρη συνέντευξη μπορεί και να αποκλειστούν. Όλες οι προϋποθέσεις και οι αποφάσεις για την συνέντευξη, θα πρέπει να εξεταστούν εξ αρχής, με την δυνατότητα βέβαια διαπραγμάτευσης όσο κυλάει η διαδικασία.

Επιθυμητό είναι επίσης μία προφορική ιστορία και όλα τα προϊόντα που θα παραχθούν από αυτήν, καθώς και τα τεκμήρια της να φυλάσσονται και να έχουν πρόσβαση από όλους. Οι τρόποι πρόσβασης και ο τρόπος που θα χρησιμοποιηθεί το υλικό, θα πρέπει να έχει γίνει γνωστό στους συνεντευξιαζόμενους, ενώ ο αφηγητής οφείλει να δώσει ρητή άδεια για την δημοσίευση τη συνέντευξης, καθώς κι αν είναι δυνατόν, να συμμετάσχει στις αποφάσεις που αφορούν την αποθήκευση, την πρόσβαση και τη χρήση του υλικού.

Κάθε προφορικός ιστορικός είναι υποχρεωμένος να ακολουθεί νόμους σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα ιδιοκτησίας. Σε ορισμένους οργανισμούς μάλιστα, μπορεί να υπάρχουν κανονισμοί για μια έρευνα που σχετίζεται με ζώντα ανθρώπινα υποκείμενα. Πάντα όμως η ατομική τους ευθύνη είναι πάνω από τους επίσημους κανόνες. Είναι απαραίτητο να ακολουθούν μία δεοντολογική συμπεριφορά και αν μεριμνούν για ενδεχόμενες συνέπειες που μπορεί να έχει η δουλειά τους για τους αφηγητές ή και τις κοινότητές του.

Εύρεση θεματολογίας¹¹

Σχετικά με την εύρεση θεματολογίας, είναι πολύ σημαντικό να γίνει μία ενδελεχής μελέτη για να φτάσουμε σε μια σωστή επιλογή. Το θέμα μας θα πρέπει να αφορά ένα σημαντικό γεγονός ή μια σημαντική προσωπικότητα.

Το εύρος των ιστοριών που δύναται να αφηγηθεί κάποιος σε μια συνέντευξη αναλογεί στις αναρίθμητες ανθρώπινες εμπειρίες, και ο ερευνητής οφείλει να δώσει έμφαση σε εκείνες που κινδυνεύουν με εξαφάνιση αν δεν καταγραφούν. Τέτοιες ιστορίες μπορεί να αφορούν πολλά διαφορετικά γεγονότα και χρονικές στιγμές. Μπορεί να αφορούν ένα θρύλο, μια τεχνική δεξιότητα, μια ατομική ή συλλογική πρακτική μια τοπική παράδοση ή τελετουργία κλπ.

Μία συνέντευξη συνήθως επικεντρώνεται στην αφήγηση της ζωής του αφηγητή με μια χρονική σειρά, η οποία θα περιέχει ιστορίες για την καταγωγή του, την οικογένειά του, το περιβάλλον όπου έζησε και περιστατικά που είχαν σημαντικό ρόλο στη ζωή του.

Στην παρούσα εργασία έγινε η επιλογή για θεματική συνέντευξη, το είδος της οποίας δίνει έμφαση σε ένα συγκεκριμένο θέμα, αντί σε έναν άνθρωπο. Και πάλι βέβαια, είναι απαραίτητο να

¹¹ Εγχειρίδιο «Οδηγός Καταγραφής Προφορικών Ιστοριών- εγχειρίδιο εργασίας στο Istorima» το οποίο μπορείτε να αναζητήσετε στο www.istorima.org, σ. 6.

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Μιχαέλα Τζιράκη

μάθουμε κάποια πράγματα για τον αφηγητή, ένα υποτυπώδες βιογραφικό, για να κατανοήσουμε το πλαίσιο στο οποίο θα κινηθούμε.

Εύρεση Αφηγητή¹²

Κατά την αναζήτησή που θα κάνουμε για να εντοπίσουμε την κατάλληλη ιστορία, θα πρέπει να είμαστε σίγουροι για ορισμένα δεδομένα. Θα πρέπει δηλαδή να διαλέξουμε για αφηγητή μας έναν άνθρωπο του οποίου η ιστορία μας φαίνεται ενδιαφέρουσα και άξια καταγραφής, και πιστεύουμε ότι το ίδιο θα θεωρήσουν και οι άνθρωποι στους οποίους απευθυνόμαστε. Την αναζήτηση του σωστού αφηγητή ακολουθεί ο εντοπισμός του και η επικοινωνία μαζί του.

Για να βρεθεί ο αφηγητής αυτός, πρώτα πρέπει να απευθυνθούμε στον περίγυρό μας και στις γνωριμίες μας. Τα άτομα αυτά θα μας προτείνουν πιθανούς αφηγητές με ενδιαφέρουσες ιστορίες. Εάν η τακτική αυτή δεν λειτουργήσει, μπορούμε να στραφούμε σε συλλόγους, κοινότητες ή ομάδες, που σχετίζονται άμεσα με τη θεματική που μας ενδιαφέρει και θα μας βοηθήσουν να βρούμε τα καταλληλότερα άτομα μέσα από την κοινότητα τους. Διαφορετικά, θεμιτό είναι να αναζητήσουμε τον αφηγητή μας μέσα από την βιβλιογραφία, διαδικτυακά ή να μας προταθεί από κάποιον άλλο αφηγητή. Κάποιες φορές η αναζήτηση αυτή είναι εύκολη και το ίδιο και η επικοινωνία. Άλλες φορές, τόσο η αναζήτηση όσο και η επικοινωνία αντιμετωπίζουν εμπόδιο στο δρόμο για την πραγματοποίησή τους.

Στην περίπτωση μας, η εύρεση των αφηγητών του ντοκιμαντέρ προέκυψε από το στενό οικογενειακό περιβάλλον και την άμεση σχέση που διαθέτουν οι δύο συνεντευξιαζόμενοι με το θέμα του ντοκιμαντέρ, την Κρητική λύρα δηλαδή.

Προετοιμασία συνέντευξης και το μετέπειτα στάδιο¹³

Το πρώτο βήμα που ακολουθούμε μετά την επιλογή του αφηγητή μας είναι η προ-συνέντευξη. Μία συνάντηση στην ουσία ανάμεσα σε εμάς και στον αφηγητή, για να σιγουρευτούμε ότι έχουμε πάρει τη σωστή απόφαση, διαλέγοντας έναν αφηγητή που μπορεί να ανταποκριθεί στο όραμα που έχουμε. Είναι πιθανό, ο αφηγητής να θέλει να μιλήσει με ψευδώνυμο. Αυτό είναι κάτι που μπορεί να κανονιστεί, παρόλα αυτά, υπάρχουν πράγματα που μπορεί να προδώσουν τα πραγματικά στοιχεία του αφηγητή, όπως η φωνή του.

Ακόμη, κατά την προ-συνέντευξη, γίνεται εκτός από την ενημέρωση του αφηγητή και η αξιολόγησή του. Πρέπει να σιγουρευτούμε ότι ο αφηγητής έχει την απαραίτητη άνεση στο λόγο και ότι είναι γενικότερα ανοιχτός στο να μοιραστεί τις εμπειρίες του. Αυτό απαιτεί να έχει μια σχετική εξωστρέφεια και κυρίως να θέλει να μιλήσει. Ο δικός μας ρόλος, δεν δικαιολογεί φυσικά να πιέσουμε κάποιον αφηγητή και οφείλουμε να σεβαστούμε τις επιθυμίες του, διαλέγοντας κάποιον άλλο αφηγητή που μας ταιριάζει καλύτερα.

Επιπλέον, όταν πια έχουμε τον αφηγητή μας, αποσκοπούμε στο να μάθουμε προσωπικές πληροφορίες για αυτόν, τις οποίες και καταγράφουμε. Στη συνέχεια συζητάμε πιο συγκεκριμένα για τυχόν ενδιαφέρουσες ιστορίες που μπορούν να προκύψουν από τη συνέντευξη. Σημαντικό είναι επίσης να έχουμε στο νου μας ότι η προ-συνέντευξη αφορά την γνωριμία μεταξύ των δύο προσώπων και δεν είναι η στιγμή να ειπωθεί η ιστορία. Εάν ο αφηγητής παρασυρθεί, καλό είναι να τον σταματήσουμε ευγενικά και να του θυμίσουμε ότι δεν ήρθε ακόμη η ώρα για την αφήγηση.

Εφόσον κατά την προ-συνέντευξη σιγουρευτούμε ότι έχουμε τον κατάλληλο αφηγητή, προχωράμε στα διαδικαστικά. Κλείνουμε ώρα και μέρος για την συνέντευξη, και καθιστούμε σαφές

¹² Οπ.π., σ. 7.

¹³ Οπ.π., σ. 8.

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Μιχαέλα Τζιράκη

ότι καλό θα ήταν να μην υπάρχει κανένας χρονικός περιορισμός, ώστε να κυλήσει η συνέντευξη φυσικά και χωρίς διακοπές.

Η δημιουργία του Ντοκιμαντέρ «Από ξύλο... Ήχος»

Εισαγωγή

Η δημιουργία του ντοκιμαντέρ «Από ξύλο... ήχο» έχει ως σκοπό την προβολή της διαδικασίας δημιουργίας της κρητικής λύρα δηλαδή πώς από ένα κομμάτι ξύλο δημιουργείται ένα μουσικό όργανο το οποίο αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά και ταυτότητα ενός τόπου.

Η δομή του ντοκιμαντέρ αποτελείται από οπτικοακουστικές συνεντεύξεις, εναλλασσόμενες με πλάνα κατασκευής της κρητικής λύρας από τοπικό εργαστήριο στο Ρέθυμνο Κρήτης. Οι συνεντευξιαζόμενοι έχουν άρρηκτη σχέση με την Κρητική λύρα. Συγκεκριμένα ο Αντώνης Τσουρδαλάκης είναι κατασκευαστής του Κρητικών οργάνων ενώ ο Γιάννης Τσουρδαλάκης είναι μουσικός, οργανοπαίκτης και διδάσκαλος Κρητικής λύρας. Το πρώτο βήμα ήταν να πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις με βάση ένα ερωτηματολόγιο που αφορούσε ερωτήσεις δύο κατηγοριών, τεχνικές και βιοματικές που απαντήθηκαν από τους δύο άνδρες αντίστοιχα, ο κάθε ένας από την δική του πλευρά και ιδιότητα. Ο χώρος που έγιναν τα γυρίσματα τηρούσε τις προϋποθέσεις των βασικών αρχών συνεντεύξεων όπως είναι η ησυχία και ο κατάλληλος φωτισμός σύμφωνα με την αισθητική της σκηνοθετρίας. Εκτός από τον λειτουργικό τους ρόλο τα δύο αυτά στοιχεία συμβάλλουν σε πολύ μεγάλο βαθμό και στο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα του ντοκιμαντέρ

Το δεύτερο στάδιο ήταν τα γυρίσματα. Το πρώτο αφορούσε το εργαστήρι του Αντώνη Τσουρδαλάκη και την κατασκευή κρητικής λύρας. Ο ίδιος μας ανέλυσε όλα τα στάδια, από το πιο πρώιμο που αφορά ένα απλό κομμάτι ξύλο, έπειτα τη σχεδίαση του μοντέλου, το κόψιμο, το τρύχιση, την ένωση των καλουπιών, το λουστράρισμα, την τοποθέτηση χορδών και στο τέλος τη δοκιμή. Στο τρίτο στάδιο του ντοκιμαντέρ ανήκει η συλλογή του υλικού των πλάνων και των συνεντεύξεων. Εκεί γίνεται ο διαχωρισμός και το ξεκαθάρισμα των καλών λήψεων από αυτών που θα διαγραφούν. Το μοντάζ έγινε με το πρόγραμμα Adobe premiere. Μετά την επιλογή του υλικού και των πιο σημαντικών σημείων από τις συνεντεύξεις, χτίζεται σταδιακά ο σκελετός και η ροή του ντοκιμαντέρ. Αφού έχει επιλεγεί η αλληλουχία των πλάνων και η ροή, στη συνέχεια γίνεται το colour correction δηλαδή η επεξεργασία των χρωμάτων των λήψεων ώστε να υπάρχει αρμονία και συνοχή. Ακολουθεί το μιξάζ, δηλαδή η επεξεργασία του ήχου του ντοκιμαντέρ ώστε να είναι καθαρός προς αποφυγή αλλοιώσεων και παράσιτων.

Επιλογή θέματος

Η επιλογή του θέματος του ντοκιμαντέρ έγινε λόγω προσωπικών βιωμάτων και καταγωγής. Από παιδική ηλικία η λύρα ήταν στενά συνυφασμένη με τα ακούσματά μου, είτε σε οικογενειακές είτε σε κοινωνικές συνενυρέσεις. Πιο συγκεκριμένα, η οικογένειά μου έχει προγόνους οργανοπαίχτες για τους οποίους πάντα άκουγα ιστορίες, με πιο έντονη αυτή του παππού μου, Μιχάλη Τζιράκη, οργανοπαίκτη κρητικής λύρας. Το μουσικό του όργανο αποτελεί κειμήλιο στην οικογένειά μου και πάντα μου άρεσε να παρατηρώ τα σημάδια από τα νύχια του παππού μου πάνω καθώς και το χαρακτηριστικό της σχήμα σαν αχλάδι, όπως διαμορφώθηκε από τον αείμνηστο οργανοποιό Μανώλη Σταγάκη. Ένας ακόμη λόγος για την επιλογή θέματος του ντοκιμαντέρ είναι ότι η κρητική μουσική έχει ως βάση της την λύρα, κυρίως στην κεντρική και Ανατολική Κρήτη οπότε ο ήχος της είναι συνυφασμένος την Ιστορία και τον πολιτισμό του νησιού, κατέχοντας εξέχουσα θέση στην λαϊκή μουσική παράδοση.

Οι συνεντεύξεις αποτελούν βασικό κομμάτι του ντοκιμαντέρ. Πρόκειται για ένα άμεσο τρόπο επικοινωνίας, με έμφαση στην ανθρώπινη έκφραση, το συναίσθημα και την διάθεση που δημιουργείται από τους συνεντευξιζόμενους. Είναι ιδιαίτερα σημαντική η παρακάτω δήλωση του Απόστολου Καρακάσης, επίκουρου καθηγητή του Τμήματος Κινηματογράφου της Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ σχετικά με την σημασία των συνεντεύξεων στα ντοκιμαντέρ «Δυστυχώς ακόμη και σήμερα, στην αντίληψη ενός μεγάλου μέρους του αμύητου κοινού, αλλά και για πολλούς αρχάριους δημιουργούς, ένα ντοκιμαντέρ είναι μια ταινία που δημιουργείται ως επί το πλείστον από συνεντεύξεις και η δημιουργία του αντιμετωπίζεται σα μία απλή συνάθροιση από ποικίλες προφορικές εξιστορήσεις και παραθέσεις απόψεων». Παρόλα αυτά, πιστεύουμε ότι ο συνδυασμός των δύο ενισχύει το ντοκιμαντέρ και αλληλοσυμπληρώνει την αξία λόγου και εικόνας». ¹⁴

Προς υπεράσπιση τους όμως συνεχίζει με το παρακάτω «Στην κινηματογραφική αφήγηση ένας άνθρωπος, ένας χαρακτήρας που κοιτάζει τον θεατή και λέει την ιστορία του, είναι το πλησιέστερο ίσως κινηματογραφικό ανάλογο αφηγηματικών τεχνικών με παμπάλαιες ρίζες, όπως της πρωτοπρόσωπης αφήγησης στη λογοτεχνία ή του μονολόγου στο θέατρο. Η αμεσότητα μίας επιτυχημένης σκηνής συνέντευξης στην οποία ένας άνθρωπος ανοίγει την καρδιά του μπροστά μας μπορεί να αιχμαλωτίσει και να συγκινήσει βαθιά τον θεατή. Τότε, το ανθρώπινο πρόσωπο δεν είναι πλέον μία «βαρετή εικόνα», αλλά ένα παλλόμενο τοπίο όπου επάνω του διαγράφονται αντικρουόμενα συναισθήματα, χαράς, συγκίνησης, νοσταλγίας, ακόμη και εσωτερικής πάλης και ντροπής για την έκθεση στο φακό». ¹⁵

Μεθοδολογία

Για το παρόν ντοκιμαντέρ επιλέχθηκε η αφηγηματική συνέντευξη, δηλαδή συνέντευξη από έναν μάρτυρα που αποκαλύπτει την προσωπική βιωματική του εμπειρία. Όπως σημειώνει ο Καρακάσης στο ηλεκτρονικό βιβλίο *Εφόδιο για νέους ντοκιμαντερίστες* «αυτές οι μαρτυρίες σε συνεντεύξεις προκαλούν ισχυρή εντύπωση, ειδικά όταν ο ομιλητής ανακαλεί το βίωμά του με λεπτομέρειες που το ξαναζωντανεύουν μπροστά μας και ο ίδιος φορτίζεται συναισθηματικά από την αναβίωση της εμπειρίας του. Η δύναμη του αφηγηματικού μονολόγου εξαρτάται από την ειλικρίνεια και την ένταση της «ερμηνείας» του μάρτυρα-ομιλητή». ¹⁶

Η αισθητική της εικόνας αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι του ντοκιμαντέρ. Κάποια από τα στοιχεία που τη διαμορφώνουν είναι ο φωτισμός(π.χ Ρέμπραντ, Butterfly κλπ) και ο τύπος του πλάνου(π.χ μακρινό, κοντινό, πολύ κοντινό κλπ)

Στο ντοκιμαντέρ “Από ξύλο...ήχος” ο φωτισμός που χρησιμοποιείται ακολουθεί τους κανόνες του ζωγράφου Ρέμπραντ όπου το φως έρχεται από το παράθυρο, γι’ αυτό ο συνεντευξιζόμενος έχει τοποθετηθεί δίπλα σε παράθυρο. Σύμφωνα με αυτή την τεχνική φωτισμού η πλευρά του προσώπου που βρίσκεται δίπλα στη φωτιστική πηγή, παράθυρο στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι όλη φωτισμένη ενώ από την άλλη πλευρά δημιουργείται στο μάγουλο ένα τρίγωνο από φώς. Με αυτό τον τρόπο οι σκιές κάνουν την εικόνα τρισδιάστατη συμβάλλοντας έτσι στην κινηματογραφική αίσθηση του ντοκιμαντέρ. Επίσης σε αυτή την αίσθηση συμβάλλουν και τα κοντινά πλάνα τύπου πορτρέτου που έχουν σαν στόχο την έμφαση στα μάτια και τις εκφράσεις του προσώπου των συνεντευξιζομένων. Στο κάδρο του πλάνου ο συνεντευξιζόμενος είναι τοποθετημένος είτε στην άκρη προς τα δεξιά είτε

¹⁴ Απόστολος Καρακάσης, στο ηλεκτρονικό εγχειρίδιο με τίτλο *Εφόδιο για νέους ντοκιμαντερίστες*, το οποίο βρίσκεται ηλεκτρονικά στο www.ebooks4greeks.gr/efodio-gia-neous-ntokimanteristes , σ. 69.

¹⁵ Οπ.π., σ. 71.

¹⁶ Οπ.π., σ. 73.

στην άκρη προς τα αριστερά, σύμφωνα με τον φωτογραφικό κανόνα «των τρίτων».¹⁷ Το κάδρο έχει 4 νοητούς άξονες, 2 οριζόντιους και 2 κάθετους. Οι 4 τομές αυτών των αξόνων είναι οι θέσεις στις οποίες πρέπει το θέμα να τοποθετείται ώστε το πλάνο να είναι αισθητικά πιο ενδιαφέρον.

Μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων¹⁸, σειρά έχει το μοντάζ. Η τεχνική για το μοντάζ που έχει επιλεγεί είναι τα πλάνα να εναλλάσσονται αρμονικά, συμπληρώνοντας ο ένας συνεντευξιαζόμενος τον άλλο, με κάθε ερώτηση- απάντηση δίνοντας έτσι την αίσθηση ότι ο λόγος προέρχεται από ένα άτομο. Επίσης η σχετική γρήγορη εναλλαγή των πλάνων συμβάλλει στο να κεντρίσει όση περισσότερη ώρα γίνεται το ενδιαφέρον του θεατή χωρίς να βαρεθεί.

Σημαντικό στοιχείο στο ντοκιμαντέρ «Από ξύλο...ήχος» είναι ο ήχος, όπως άλλωστε δηλώνει και ο τίτλος του. Τα συστατικά του ηχητικού/ακουστού σύμπαντος κάθε ταινίας χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες:

- Φωνές
- Θόρυβοι
- Ατμόσφαιρες
- Μουσική

Στο ντοκιμαντέρ επικρατούν όλα τα παραπάνω και κάθε ένα έχει τη λειτουργία του. Εξίσου σημαντική όμως είναι η ανθρώπινη φωνή, όπως ακούγεται στις ομιλίες και στους διαλόγους των χαρακτήρων της ταινίας, στο σπικάζ κλπ. Οι φωνές σε μία ταινία λειτουργούν κυρίως ως φορείς νοημάτων, ενώ σε ένα δεύτερο επίπεδο λειτουργούν κι αυτές ως ήχοι με κάποια μουσικότητα.¹⁹

Σχετικά με τον εξοπλισμό για τις ανάγκες της καταγραφής του ντοκιμαντέρ χρησιμοποιήσαμε μία κάμερα Sony a7riii και φακό 24-70mm για τα κοντινά πλάνα.

¹⁷ «Σε πρακτική βάση, ο κανόνας των τρίτων προτρέπει το φωτογράφο να μην τοποθετήσει το κυρίως θέμα στο κέντρο, αλλά σε ένα από τα σημεία τομής των αξόνων και να ευθυγραμμίσει τις βασικές ευθείες του κάδρου με ένα από τους άξονες» στο <https://www.photo.gr/know-how/gridlines-plegma-grammon-preview-o-nomos-ton-triton/> (5/5/2024).

¹⁸ Βλ. Παράρτημα για τις ερωτήσεις της συνέντευξης.

¹⁹ Καρακάσης, ό.π., σ. 140.

Βιβλιογραφία – Πηγές

Εγχειρίδια

1. *Σύνδεσμος Προφορικής Ιστορίας, Αρχές και βέλτιστες πρακτικές*, μτφ. Istorima, Αθήνα 2019.
2. Istorima, *Οδηγός Καταγραφής Προφορικών Ιστοριών, εγχειρίδιο εργασίας στο Istorima*, Αθήνα 2019.
3. Απόστολος Καρακάσης, Χρήστος Γούσιος, Κωνσταντίνος Κεφάλας, *Εφόδιο για νέους ντοκιμαντερίστες*, εκδόσεις Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015.
4. Σκοπετέας Ιωάννης, Επιμέλεια Διδακτικό Υλικό του Ειδικού Θεματικού Προγράμματος (ΕΘΠ) «ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟΣ ΕΓΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ (AUDIOVISUAL LITERACY AND LOCAL SOCIETIES)» Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Διαδίκτυο

1. [Δρ Αθανάσιος Σ. Δρίγκας, στο «Ηλεκτρονικός- ψηφιακός πολιτισμός (e-CULTURE)» www.demokritos.gr, (5/5/2024)].
2. [[Gridlines! Πλέγμα γραμμών στο preview & ο νόμος των τρίτων | Το site του Φωτογράφου \(photo.gr\)](#), 5/5/2024].
3. [<https://www.kathimerini.gr/society/915293/psifiakos-politismos-kai-mellon/>, 5/5/2024].
4. [<https://www.lifo.gr/now/entertainment/loybro-anoigei-dorean-gia-psifiakoys-episkeptes-oli-i-syllogi-online>, 5/5/2024]

5. <https://kersanidis.wordpress.com/2006/05/19/nur/> ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΜΜΕ – ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΠΘ – 19 Μαΐου 2006, Αντόνιο Γκράμισι

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο συνέντευξης ντοκιμαντέρ

Τεχνικές Ερωτήσεις

1. Τι είναι η κρητική λύρα;
2. Από τι αποτελείται; Ποια είναι η δομή & το υλικό κατασκευής;
3. Ποιες είναι οι ομοιότητες και οι διαφορές με άλλες λύρες π.χ Πολίτικη ή Ποντιακή;
4. Από πού αντλείται η πρώτη ύλη κατασκευής;
5. Σε ποιο βαθμό επηρεάζουν τα ξύλα τον ήχο και σε ποιο ο κατασκευαστής;
6. Παίζει ρόλο αν τα ξύλα έχουν κοπεί στη γέμωση ή στη λίγωση του φεγγαριού;
7. Πόσων ετών είναι η λύρα;
8. Πόσος είναι ο χρόνος κατασκευής της λύρας;
9. Πόσος κόπος χρειάζεται για την κατασκευή της λύρας;
10. Τι γνώσεις απαιτούνται;
11. Ποια η εξέλιξη της λύρας από την γέννησή της έως σήμερα;
12. Τι είδους ήχο βγάζει;
13. Σε ποιες κλίμακες φτάνει;
14. Τι είδη μουσικής μπορεί να παίζει η λύρα;
15. Με ποιο άλλο όργανο «κουμπώνει» ή ταιριάζει;
16. Πόσο εύκολα ή δύσκολα μπορεί κάποιος να μάθει να παίζει λύρα;

Βιοματικές ερωτήσεις

1. Τι είναι η λύρα για εσάς; Τι συμβολίζει;
2. Τι συναισθήματα δημιουργούνται όταν ακούτε τον ήχο της;
3. Πότε ακούσατε πρώτη φορά λύρα;
4. Έχετε συνδέσει τον ήχο της λύρας με κάποια στιγμή της ζωής σας;
5. Ποιες προσωπικότητες στην ιστορία της κρητικής μουσικής ανέδειξαν αυτό το όργανο και πώς;
6. Ακούσατε από κοντά ποτέ κάποιους από αυτούς;
7. Τι γλέντια κάνει η λύρα;